KAAN NASIONAL RI

XXII : -
159

PERPUSTAKAAN NASIONAL

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

XXII :- 159

LETTERKUNDIGE AANTEEKENINGEN,

DOOR

J. J. DODT v. Fl.

(Vervolg van bladz. 91 *van het* Ve *Deel.)*

(Uit de Verhandelingen en Berigten betrekkelijk het Zeewezen en de Zeevaartkunde, door Jhr. G. A. TINDAL en JACOB SWART, VI D. I St. Bij de Wed. G. HULST VAN KEULEN.)

BAT. GENOOTSCHAP VAN K. EN W.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Item id : 1010231254

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI.

Tanggal	: 1 Maret 2012
No. Induk	: 19641/PN-MUSEUM/'12
BIB - ID	: 0010-44009960
Beli / Hadiah	: Ex. Museum

PERPUSTAKAAN NASIONAL

TRAAGHEID IN HET BELEID VAN DEN TWEEDEN TOGT IN 1595.

Er is wel geen schrijver geweest, die met eenig opzet van de pogingen der Nederlanders op het einde der XVI^de^ eeuw, om benoorden om te geraken, heeft gehandeld, of hij heeft gewag gemaakt van de traagheid, waarmede, na het mislukken van den eersten togt in 1594, de tweede in het volgende jaar werd beleid. Bor, de tijdgenoot der gebeurtenis, heeft zulks gedaan, en de onzen hebben het niet gelaten. En veelal heeft men, zonderling genoeg, de zaak zoo voorgesteld, alsof het welslagen dier vaart, voornamelijk door die vertraging zou belet geworden zijn; daar men toch wel had mogen verwachten, dat, na de ervaring te hebben van zoo vele mislukte pogingen, zulks anders zou zijn begrepen, en de nadeelige gevolgen van dat late uitloopen, niet meer in die mate te zien geurgeerd. » Veroorzaakt werd," zegt diezelfde bor, » die traagheid door andere grootmachtige lantssaken," zonder zich daaromtrent nader te verklaren. Ook latere schrijvers hebben niet noodig geacht dit op te helderen. Evenwel komt mij die zaak voor, niet van zoo ondergeschikten aard te zijn, dat zij niet zou verdienen, nader te worden gekend. Het is althans in die overtuiging, dat ik er hier een oogenblik bij staan blijf.

Uitdrukkelijke melding vind ik van het hernemen der pogingen, om benoorden om te komen, in de Hollandsche resolutiën niet gemaakt vóór den 4^den^ Maart des gezegden jaars 1595; doch blijkt uit de aanteekening van dien dag,

dat de zaak toen reeds gaande was. De Commissie (1), tot het beleid derzelve benoemd, zal worden aangeschreven, om, jegens de komst van Zijne Excellentie, op de zaak van de vaart nader te letten, en zich bepaaldelijk, te dien behoeve, op den 10den aanstaande in *den Haag* te laten vinden. Hoezeer men nu op, of omtrent dien dag, in de besluiten van Hunne Ed. Gr. M. dienaangaande niets vindt aangeteekend (2), zoo blijkt toch uit eene resolutie, twee maanden daarna, op den 5den Mei, genomen (3), dat de besognes daaromtrent, onderwijlen niet hadden stil gestaan. De Commissie geeft te kennen, zich van den haar geworden last te hebben gekweten, om de steden uit te noodigen, die vaart met eenige koopmansgoederen te helpen vorderen, waarmede men zich binnen de twee maanden diende gereed te houden. Het blijkt dus, dat men toen reeds van begrip was, dat die vaart althans vóór Julij niet zou kunnen worden begonnen. Om de kooplieden des te eerder genegen te maken, om » daartoe iets te avonturieren", werd hun van landswege vrijdom verleend van uit- en inkomend convoy en vragt (4).

---

(1) Genoemd worden daar de H. van WARMONT, Mr. JAN DE GROOT, REYNIER CANT en CORN. PIETERSZ. VRAGKSEN.

(2) Onder de poincten, waarop de Ridderschap, enz. staatsgewijze beschreven, van 27 Februarij tot 10 Maart vergaderd waren, is van dit onderwerp niet de rede. Zie *Resolutien van Holland*, 1595, p. 99, *sqq.*

(3) Zie de gedrukte Resolutien *de dato*.

(4) Zie de Resolutien, in de staatsgewijze Vergadering genomen van 1—5 May, in de gedrukte Resolutien 1595, p. 183.

De acte staat geregistreerd in de Holl. Resol. op den 11den May, en is van dezen inhoud: » De Gecomm. Raden *etc.*, doen te weten, dat, nadien van wegen de Heeren Staten Generaal goedgevonden is, met 3 goede schepen van 100 lasten en daer en boven met genoegsaam volk, en alle noodelijkheden voor 16 of 18 maanden, en eenige jagten te doen zeijlen benoorden om, na de hoogberoemde en rijke koningrijken van *China* en *Japan*, om aldaer de handelinge en navigatie uit dese landen in te voeren, en dienstelijck bevonden is, dat door de

INSTRUCTIEN ENZ. VOOR DEN TWEEDEN TOGT.

Leerden wij boven, uit de besluiten der Staten van *Holland* het personeel kennen, waaruit de Commissie bestond, benoemd, om ten behoeve van dezen eersten togt, de noodige berigtschrijvens te concipiëren: de instructien zelven bleven ons daár onbekend. Niet zoo hier. Niet alleen, dat wij de instructie voor de schippers of opper-stuurlieden in de gezegde besluiten geregistreerd vinden, ook een' uitvoerigen artikel-brief, en eene instructie voor de oppercommiesen hebben daarin hunne plaats gevonden (1). Eene en andere moet vóór Junij zijn ontworpen; want

---

directie van eenige gequalificeerde kooplieden, met verscheidene kooplúiden gehandelt werde, om, onder sekere goede ordre, in de twee schepen, die uit *Holland* ende *Westvrieslant* tot de voorz. reijse gebruijkt zullen worden, te laden eenige penningen, goederen of koopmanschappen, die in de voorschreve Koningrijken sullen weesen aangenaam, en weederomme andere koopmanschappen van daar met deselve schepen herwaarts te doen brengen; soo hebben deselve Gecommitteerde Raaden versogt, en versoeken bij deesen ADRIAAN JOPPEN, Scheepen der stad *Dordregt*, om binnen *Dordregt* alle devoir te doen, ten einde daar toe compagnie met eenige gemaakt werde, en dat hij de koopluiden sal mogen verseeckeren, dat de goederen, die in de voorschreve scheepen sullen werden gelaaden, en uit deese landen tot de voorschreve reise gevoert, en, die bij retour weder in dese landen met deselve sullen koomen, vrij sullen wesen van de tollen, licenten en convoijen, en dat ook van de scheepsvragten van dien niet sal worden betaalt; dat meede de compagnie van de voorschreve kooplúiden twee of drie bequame commisen op elk van de voorschreeve scheepen sullen mogen stellen, op de opsigt, verkoopinge en inkoopinge der goederen, mitsgaders omme de weederkoomende goederen voorts meede te verstieren, sulks deselve kooplúiden sullen goed vinden. Gedaan etc."

Gelijcke acten zouden ten zelfden behoeve gezonden worden, eene aán GANT, en twee aan MAELSON, voor *Hoorn* en *Enkhuysen* elk eene.

(1) Op den 16den Junij 1595. De instructie voor de Commiesen is gegeven door BOR l. l. De andere stukken zijn, mijns wetens, tot hiertoe onbekend gebleven, en zullen hierachter als bijlagen worden medegedeeld.

het is op den 7den dier maand (1), dat dezelve ter Vergadering werden geresumeerd, terwijl de patentbrieven of commissiën, aan de schippers te geven, gezegd worden, in drie talen, het Latijn, Slavonisch en Arabisch (2), te

(1) Gedrukte Resolutien, pag. 230.

(2) Resol. 10 Junij, inhoudende: » Is geordonneert, dat de brieven van patent in het Latijn, Slavoensch en Arabisch gemaakt zullen worden voor THOMAS KLAASZ. van *Enchuisen* op *Mercurius*, BRANT ISBRANTZ. van *Enchuisen* op *de Hoop*, WILLEM BARENTSZ. op *den Gulden Wagthond*, HENDRIK HARTMAN, Schippers, wederom koomen op deze scheepe varende Noordom *Jassey* en *Tartarien* op *China* of *Japan*, uit *Holland*, CORNELIS CORNELISZ., Superintendent, op *den Griffioen*, LAMBRECHT GERRITSZ. OOM op *de Swaan*, uit *Zeeland*. De Latijnsche text staat geregistreerd op den 16den Junij in dezer voege: MAURITIUS, *natus Princeps Uraniae, Comes Nassoviae, etc., etc. Omnibus Imperatoribus, Regibus, Principibus, Comitibus, aliisque Dominis, tam maris quam terrae Rectoribus ac Gubernatoribus has litteras inspecturis salutem, a Deo Omnipotente.*

Postea quam Guilielmus Bernardus, Patria lingua WILLEM BARENTSZ *vocatus, Belgas toto fere vitae tempore, eo instituto et fine maria pervestigare varia consuevit, ut mercatoribus in hac re multis, totique generi humano glorificari et commercium hominum longe lateque propagare posset; cumque jam denuo sibi spe singulari adductus proposuerit mare septentrionale ingredi ad investigandam Navigationem hactenus non satis notam, et commercia cum istis nationibus, petenti hujus rei licentiam a nobis et testimonium, deesse ipsi pro nostra clementia nullo modo voluimus; idque quia non ex vulgari fama, sed hominibus summis jurisdictionis nostrae subjectis virum esse istum, in hoc suae vitae genere, singulari cum fide, dexteritate et candore, honeste semper versatum fuisse, intelleximus; cum igitur veritati testimonium dicere aequum sit, rogamus omnes imperatores, reges, principes, comites, aliosque dominos, et tam maris ac terrae rectores ac gubernatores, ad quos delatus praedictus* WILLEM BARENTSZ *fuerit, conatibus ipsius in hac profectione aequissimis favere, ipsum denique et more solito hospitio et tecto suscipere, et ab omnibus injuriis defendere et vindicare clementissime velint. Cum imprimis omnium ordinum hominibus ex hac nostra aperta commendatione constare poterit, quis ipsius animus vestras adeundi terras extiterit, non ut furtis latrociniis, homicidiis vos lacesseret, aut ulli hominum fraudulenter noceret; sed ut vestram potius nobis conciliaret amicitiam, et commercium librum vobiscum et peteret et impetraret;*

zullen worden uitgevaardigd. Na nogmalige resumtie op den 14den en 15den Junij (1), werden die stukken ter nadere redactie den Heer MAELSON ter hand gesteld, met gevolg, dat dezelve, na Zijne Excellentie gecommuniceerd en Hunne Hoog Mog. voorgehouden te zijn, op den 16den werden gearresteerd.

De zaak zoo ver beleid zijnde, kon aan de Admiraliteit te *Amsterdam* worden geschreven, dat de Gecommitteerden van *Holland* en *Zeeland* goedgevonden hadden, dat de schepen, bestemd » om noord om te zeijlen na *China* met den aldercersten, des doenlijck zijnde, hem in 't *Marsdiep* zouden laten vinden, om den 24sten dier maand precise, bij bequaem weder daeruit te lopen; dat daartoe de schepen reeds in 't *Marsdiep* zouden zijn aangekomen, dat de schepen van *Enchuysen* mede bij tijds in 't *Marsdiep* souden sijn, en soo oock het schip van de *Maas*; dat die van de gezegde Admiraliteit dan ook wilden gelieven het schip van WILLEM BARENTSZ (2) met den aller-

---

nostram quoque vicissim amicitiam benevolentiam, et amorem omnibus et singulis unicuique pro dignitate sua denunciaret, qui aut has nostras terrarum partes lustrare, aut commercia cum iis habere vellent. Datae ex castris nostris, 20 *Junii Anno* 1595.

(*signatum*) MAURICE.

(1) Het eerste besluit luidt letterlijk aldus: » Zijn geresumeert in presentie van den tresorier VALCK, NICOLAAS MEEROS, VAN SANTEN, VOSBERGEN, MOUCHERON, alle de concepten, soo van weegen die van *Zeeland* als *Holland* gemaakt, aangaande de Instructien, Ordonnantien en Articulbrieven dienende voor de Negotiatie, Schippers en Bootsvolck, op de scheepen, die Noord om na *China* zeijlen sullen; en zijn deselve gestelt in handen van MAELSON, om deselve te redresseeren in forme." Het tweede behelst: » Is geresumeert de instructie voor den Superintendent en Schippers van de scheepen, die Noord om na *China* zijn gedestineert, en is het selve goedgevonden, om de Heeren Staaten Generaal voorgehouden te worden, zoo wanneer Zijne Excellentie alle hetzelve zal weesen gecommunicеert."

(2) Als eene, mijns wetens, onbekende daadzaak, rakende dien uitmuntenden zeeman, mag de volgende aanteekening uit de Resol. van

eersten naar 't *Marsdiep* te zenden, en eindelijk, dat de Gecommitteerden op den 23sten zich aldaar mede wilden laten vinden, om het volk te monsteren, en dit al onder belofte, dat alle depeschen van commissien, instructien, articul-brieven, na behooren geteekend en besegeld, daag's te voren zouden worden overgezonden."

HANDELINGEN OVER HET AL OF NIET ONDERNEMEN VAN EENEN DERDEN TOGT OP 'S LANDS KOSTEN.

Het verhaal van den derden togt begint BOR in dezer voege: » Wij hebben *etc.* verhaelt de twee eerste vojagien, die tot coste van het lant gedaen zijn geweest, om achter den *Noordcaap* om, de vaart naer *China* te vinden; doch alzo deselve vaert slecht afgeloopen waren, is in deliberatie geleijt, of men hetselve voor de derde reijse wederom besoecken zoude, tot coste van het lant, ende na veele ende rijpe deliberatien is afgeslagen, om hetzelve ten coste van het lant te doen...." Vond BOR (1) er geen belang bij, om den gang dier » *veele ende rijpe deliberatien*" nader te doen kennen, waartoe hij denkelijk wel in staat zou zijn geweest: wij hebben al weder andere belangen in dezen, en meenen niet met stilzwijgen te mogen voorbijgaan, hetgeen wij daarvan in de lands-registers vonden aangeteekend, als geschikt zijnde, om aan de geschiedenis der aardrijks- en zeevaartkunde te worden dienstbaar gemaakt.

Holland van den 25sten April 1595, hier een plaatsje vinden: » De Gecommitteerde Raaden van de Staaten van *Holland* en *Westvriesland*, gezien zeeckere Zeekaarte, bij WILLEM BARENTSZ, Schipper, henluiden gepresenteert, en Zijn Excellentie en de geunieerde provincien gedediceert, aangaande de Kuste en Middelzee, hebben denzelven WILLEM BARENTSZ tot een vereeringe toegevoegt, de somma van honderd twintig ponden."

(1) (Tweede uitg. p. 337) — Professor MOLL, zie ik nu, geeft ergens zelf zijnen spijt te kennen, verzuimd te hebben, om BOR te raadplegen bij het schrijven zijner verhandeling.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

» In het begin van het jaar 1596, had de tolk SPINDLER bij de Staten, om betaling aanzoek gedaen, en werd hem bij een besluit van den 8sten Februarij (1), » voor de diensten bij hem gedaen op twee reijsen noordomme door het *Waygat* of de straat van *Nassau*, en nog verder gedaan zou worden" de som van 62 ponden toegekend. Het blijkt reeds hieruit, dat men het niet eens was, omtrent hetgeen men hierin doen zou; maar niet lang. Bij eene deliberatie op den eersten der volgende maand, Maart, gehouden, of men het nog eens met die vaart op lands kosten zou mogen beproeven, vielen de meeningen te dezen verschillend,

---

(1) Zie de Resolutien van *Holland de dato.* Nog eens op den 9den April daaraanvolgende, en toen voor de laatste maal komen dezelve op hem terug, en wel in dezer voege: Op het verzoek van denzelven (!), omme te hebben eene eerlijke recompense en gratuteit voor sijne twee jaaren dienste, t' elken jaare in de vaarte door *Waijgat*, ten einde hij mogte vertrekken na zijn vaderland in *Slavonia*, doordien binnen deesen jaare van weegen het gemeene land deselve reise niet weeder en sal worden voorgenomen, is denselven bij voldoeninge en recompense van dien, booven het gunt deselve alreede heeft ontvangen, nog toegevoegt de somme van honderd ponden van veertig groten het pond, omme daar meede te mogen vertrekken, en voorts tot een vereeringe geordonneert, dat denselven een testimoniael verleent sal worden genoeg in conformite van die van *Zeeland*, als hier na volgt:

» Ordines senatusque comitatus *Hollandiae et Westfrisiae* lectoribus, Salutem, cum Mr. CHRISTOPHORUS SPINDLERUS, Rubeanus Carniolanus, longae peregrinationis pertaesus, reditum in patriam pararet; nobisque biennium aut amplius, bonam et fidelem operam.... per fretum septentrionale, itaque discessurus hic actae vitae testimonium supplex a nobis petiisset, justis illius precibus benigne annuentes, testamur eum tam hic quam in itinere a Navigatione tinana quam bis omni nostra classe interpretis linguarum exoticarum officio functus, tentavit, ita ut honestum et bonum virum decet, se gessisse ac in munere suo expectationi nostrae satis respondisse, eaque de causa petimus, ut, si forte tam longo itinere patriam repeturus, alieno beneficio aut ope indigeat, omnes eum sibi et doctum et probum virum commendatum esse velint.

Datum *Hagae Comitis*, die 9 Aprilis anno millesimo quingentesimo nonagesimo sexto.

zijnde sommigen van oordeel, dat men het wel aan liefhebbers kon overlaten, om zulks op eigen gevaar te beproeven; anderen, als *Hoorn* en *Medemblik*, dat men er van diende af te zien, » als niet doenlijk zijnde". Weder eenige dagen later, op den 12den dezer maand, bragt de Commissie, hiertoe benoemd, ter vergadering haar rapport uit, met gevolg, dat besloten werd, » de vaart noortom na dese koningrijke van *China*, tot koste van het lant; doch ten minsten quetse van hetselve voor de derde maal te beproeven," en wel met twee schepen, een van 60 en een ander van 25 lasten, het eerste met 25, het tweede met 12 personen bemand, mits de kosten niet zouden te boven gaan den som van 12,000 guldens; » want," om zulks met de eigen woorden der resolutie terug te geven, » alsoo uit den monde en verbaale van WILLEM BARENTSZ, Schipper, verstaan is, dat in Julio 1594 van *Kilduynen* t' zeil gegaan zijnde, gekoomen zijnde voorbij den hoek van *Caudmoes*, aldaar als roodagtig land is strekkende tot het eiland *Willeghier*, op de diepte van omtrent seeventig vadem tot op de hoogte van omtrent tusschen de drie en seeventig en vier en seeventig graaden, niettegenstaande het compas aldaar veranderde twee en drie vierde streeke westwaarts; den 4 Julij, weesende de zonne op sijn hoogste, voortgezeilt is op honderd vijf en twintig vadem diepte; en den 5 Julij gekoomen op over de sestig vadem diepte op den hoek genaamt *Langenes*, weesende honderd twaalf mijlen of daar omtrent van *Kilduynen*; van *Langenes* tot *Lamsbay* O. N. O. tien mijlen, van *Lamsbay* tot *Admiraals*-eiland N. O. ten O. agt mijlen; van daar tot den *Swarten* hoek O. N. O. agt mijlen, van daar tot *Willems*-eiland O. N. O. seeven mijlen, van daar tot het *Kruys*-eiland drie mijlen, van daar tot den hoek van *Nassauw* O. N. tien mijlen, van daar tot den hoek van *Troost* O. ten Z. twaalf mijlen, van cabo de *Troost* tot den *IJshoek* O. wel soo N. dertig mijlen, van den *IJshoek* tot de drie

eilandekens O. wel soo N. negen mijlen, en van drie eilanden het land voort strekkende, soo verre men hadde moogen afsien Z. O. ten O. en Z. O. agt mijlen; dat den *IJshoek* bevonden is te leggen op seeven en seeventig graden; dat den voorschreven schipper hooger gezeilt was tot omtrent drie en seeventig graaden, omme het ijs te schuwen; maar dat hij overmits het ijs en een contrarie wind als O. N. O. den eersten Augusty weeder gekeert was, sonder nogtans eenig land aldaar te verneemen, meenende nogtans den voornoemden schipper, dat agter *Nova Sembla* om de cours na *China* genomen soude mogen worden; gemerkt hij van den tijd af hij over *Langenes* gekoomen was, veel schoone klaare dagen daar gehad hadde, en booven drie of vier dagen niet, dat het gereedschap op het schip eenige uuren tijds wat bevrooren was, weesende de sonne des middags hoogte seeven en twintig graaden, en des middernagts hoog ses graaden, den 29 Julij 1594 op de hoogte van seeven en seeventig graaden."

Hebben de staaten voorts verklaart en geresolveert, dat de reise en vaart agter *Nova Sembla* om, eerst voorgenomen en versogt sal worden; en soo verre de scheepen daar niet en souden kunnen passeeren, dat dezelve alsdan bezoecken sullen in Augusto toekomende, omme door het *Waygat* of de straate van *Nassau* te mogen passeeren, en voorts besoeken, of men soude kunnen geraaken voorbij den hoek *Tabin*, voorts na *China*, daartoe de schepen voor Meij soo tijdelijk uitloopen sullen, als eenigzints doenlijk is, en haren koers nemen voorbij de *Noordkaap* tot op de seven en seeventig of agt en seeventig graaden, omme het ijs te mijden soo veel doenlijk is; hebben voorts de staaten verklaart, dat soo verre de schippers de reise op *China* volbrengen kunnen, dat henluiden, sulken vereeringe gedaan sal worden, daarmede sij hen sullen hebben met reedenen te contenteren, boven de twee maanden betalingen, die henluiden op de hand, en daarna de halve

maand aan haarluider huisvrouwen ter maand, en de reste op haarluiden retour sal gegeven worden."

»Van de straat van *Waygat* strekt het land al N. N. W. en N. W. ten N. tot de twee eilandekens van daar tot het lage eilandeken bij de wal langs, N. W. ten N. negen mijlen, van daar tot de swarte *Klip* met het *Kruijs* of *Schanshoek* N. N. W. en Z. Z. O. twee mijlen, van daar tot de *Lourens*-baai N. N. W. twee mijlen, van daar tot de *Kruys*-hoek N. N. W. vier mijlen, van daar tot het *Swarte* eiland W. twee mijlen, van daar tot cabo de *Caut* N. vier mijlen, van daar tot den eersten hoek N. O. ten N. ses mijlen, van daar tot *Langenes* N. O. ten N. veertien mijlen, en van twee eilanden tot Cologien Z. W. ten W. dertig mijlen, van daar tot de eilanden *Matsloe* O. ten Z. agt en twintig mijlen, van daar tot de straat *Waygat* negen mijlen, van *Caudmoes* tot *Kilduyns* sestig mijlen." (1)

Op dit vertoog volgde alzoo het bepaalde besluit, dat de vaart achter *Nova Sembla* om, eerst zou worden beproefd, en, zoo men daarmede niet zou kunnen slagen, dat men dan in Augustus zou trachten door het *Waaygat* of de straat van *Nassau* te passeren, en voorts voorbij den hoek *Tabin* naar *China* te geraken; dat de schepen voor Mei zoo tijdelijk doenlijk zouden uitloopen, en hunnen cours nemen voorbij de *Noord*-caap tot op 77 of 78°, om zoo veel mogelijk het ijs te vermijden, en dat zulks onder verklaring, dat de Schippers, de reis volbrengende, eene vereering zouden te wachten hebben, waarmede zij reden zouden hebben, om tevreden te wezen. Hiernaar te oordeelen, zou men niet vermoeden, dat het land zich aan de uitvoering van dezen derden togt nu nog zou hebben onttrokken. Maar een besluit, op den volgenden dag door Hunne Ed. Gr. Mog. genomen (2), leert het

(1) In margine van deze Resolutie staat: »Deze namen zijn alle gegeven bij WILLEM BARENTSZ."

(2) Zie de Resol. *de dato*.

juiste tegendeel, als behelzende: » dat voor dezen jare met de voorsz. vaart van wegen het gemeene land zou worden gesupersedeerd, uit hoofde van de zwarigheid, bij die van *Amsterdam* gemaakt omtrent de 12000 ℒ gedestineerd tot de uitrusting der 2 schepen, maar daarbij tevens te kennen te geven, dat zij, die tot hunne kosten die vaart zouden willen beproeven, na de volbrenginge van dezelve van 's lands wegen zouden genieten een praemie van omtrent 20000 ℔, welke som, daarna, bij besluit van den 26 Maart (1) en 11 April (2) onder nadere bepalingen tot *f* 25000 toe verhoogd werd."

---

(1) » Is geconsenteert, dat den geenen, die de reise gints en weederomme benoorden om na *China* sal hebben gedaan, van weegen dees landen een vereeringe sal gegeven worden van vijf en twintig duisend ponden, als wettelijk en behoorlijk blijken sal, sulks geëffectueert en volbragt te zijn, en dat booven dien de goederen, die sij uit *China* sullen in deese landen brengen, voor de eerste reise in de convoijen sullen vrij wesen."

(2) » Tot vorderinge van het versoeck van de vaart, benoorden na *China*, is gedelibereert van nieuws op de vereeringe, die men sal moogen belooven aan de Compagnie, die deselve vaart tot hare periculе en kosten sullen willen ondersoeken, indien sij dezelve volkoomentlijck vinden en de reise volbrengen; en is als nog verstaan, dat men die benoorden agter *Nova Zembla* om, of door het *Waygat*, de voorsz. vaart sal konnen bevinden en volbrengen, of doen volbrengen, nadat daarvan volkoomentlijk sal zijn gebleecken, een vereeringe van weegen de geunieerde landen sal moogen belooft worden van vijf en twintig duisend ponden van veertig grooten het pond, en dat sij uit deese landen na den voorsz. Koninckrijke van *China* benoorden om met agt scheepen vrij van convoijen voor twee jaren of twee reisen vrij sullen moogen vaaren, alsulke waaren als aldaar begeert zijn, onder volkoomen verseeckertheid, dat die in den voorz. Koningrijke of *Japan* sullen worden gelost en elders niet, en dat sij voor den tijd van agt jaaren met agt scheepen vrij van het innekoomende convoij sulke coopmanschappen en waaren uit den voorschreeve Koninckrijke van *China* en *Japan*, benoorden om, onder volkomen bewijs, dat die aldaar geladen zijn, in deesen landen sullen mogen brengen, als sij aldaar wecten te bekoomen."

PERPUSTAKAAN NASIONAL

OVER DE VERBALEN OMTRENT DEZE TOGTEN, UITGEGEVEN DOOR *G. DE VEER* EN *J. H. VAN LINSCHOTEN*, EN OVER DEZEN NOG EENIGE AANTEEKENINGEN.

Werd bij het XV^de^ artikel van hunne instructie, BRANDT YSBRANTSZ., en insgelijks zijnen onder-stuurman, tot pligt gemaakt, » behoorlijk Journael te houden van alle de coursen gedurende deze voijagien, ende te allen tijden ende plaetsen des doenlijk zijnde, de hoogten af te meten om sulex in een pertinent verbael de heeren Staten te kunnen overleveren"; ook de opper-commiesen zouden, volgens het V^de^ artikel, van de hunne » goede ende pertinente notitie houden, om al 't geen op dese reise zou passeren, zoo wel binnen scheeps in de opdoeningen van de landen, havenen, en alle andere gelegenheid, als van het gene te land mogt voorkomen om daarvan terstond bij hunne wederkomst, bij geschrift Hunne Hoog Mog. goed getrouw rapport te doen."

Twee verbalen zijn dan ook van deze togten in het licht gekomen; dat van G. DE VEER, over alle deze vaerten, en dat van VAN LINSCHOTEN, behelzende de ontmoetingen en het gebeurde op de beide eerste togten, welke voor het overige, zoo mij voorkomt, niets bevatten, weswege zij niet als uitkomsten der gezegde bepalingen zouden kunnen beschouwd worden. Het verbaal van DE VEER verscheen:

1. In 't *Nederduitsch*, *Amst.*, CORN. CLAASZ. op 't Water *in 't Schrijfboeck*, 1598, fol. (1)
2. In 't *Hoogduitsch*, vertaald door LEV. HULSIUS, *Norib.*, 1598, 4°. (2). Eene voor de Nederlanders en derzelver ondernemingsgeest vereerende opdragt van HULSIUS aan VEIT ULRICH VON EBNET,

(1) Vergel. in den *Atlas* van BLAEU, over *Nova Sembla*, den brief van ROB. ROBBERTSZ. LE CANU aan WILLEM JANSZ. BLAEU, van den 15den Sept. 1627.
(2) In de Akademische Bibliotheek, alhier aanwezig.

dagteekent. *Norib.*, *ex musaeo* 10 Aug. 1598, dus omtrent drie maanden later dan die van DE VEER zelven (*penult. April*). HULSIUS heeft die vertaling met eene historische inleiding en enkele tusschen den tekst ingevoegde ophelderingen voorzien, die voor de geschiedenis der wetenschap haar nut mogen hebben (1).

3. Eene Latijnsche vertaling: *Diarium nauticum s. vera descriptio trium navigationum etc.* Amst., 1599, in fol. (2).
4. Eene Italiaansche Vertaling: *Tre Navigatione* etc. *descritto in latino* (!) *da Ger. di Vera, e nuovamente da G. G. Parisio tradotti nella lingua Italiana. Venezia, Ciotti*, 1599. in 4°.
5. Eene Fransche Vertaling: *Vraye description* etc. Par., Chaudier, 1599. 8°.

Over VAN LINSCHOTEN's verbaal heeft Prof. LAUTS gehandeld. (3) Hetzelve kwam niet vóór 1601 in het licht, en daarin zal denkelijk de oorzaak gelegen hebben, waarom hetzelve buiten 's lands minder is bekend geworden, dan dat van DE VEER. Voor de aanbieding van het boek, werd hem, v. L., bij de Staten van *Holland* eene vereering van 100 ponden toegelegd. (4) Of VAN LINSCHOTEN zich

(1) Zoo wilde ik, bijv., wel, dat door een' deskundige de aanteekening van HULSIUS (p. 37 sq.) op DE VEER (1597 Jan. 24) onderzocht werd, als gesteld lang vóór den aangehaalden brief van ROBBERT ROBBERTSZ. aan BLAEU.

(2) Een *Latijnsche* text is mede te vinden in de collectie van de Gebroeders DE BRY, *Frankf.* 1601, in fol., in de Akad. Boekerij alhier voorhanden. In die verzameling wordt mede gevonden eene Latijnsche vertaling van het *Itinerario*, *Frankf.* 1599, en dat is die door Prof. MOLL (II. p.) bedoelde, waarvan de Heer LAUTS hierboven rept, v. bladz. 232, in de aanteekening.

(3) In deszelfs, na al hetgeen over VAN LINSCHOTEN is geschreven, mijns inziens, nog zeer belangrijke verhandeling over denzelven, geplaatst in deze Verhandelingen, hier boven V D. p. 259 sqq.

(4) Het besluit dienaangaande, van den 8ten September 1601, luidt aldus: » Op versoek van JAN HUYGEN, tresorier der stad *Enckhuysen*,

PERPUSTAKAAN NASIONAL

na de uitgave van dit werk nog met wetenschappelijken arbeid heeft bezig gehouden, zegt Prof. LAUTS (1) niet te weten. Doch kan daaromtrent geen twijfel bestaan, want eensdeels is in den jare 1609 (2) zeker stuk door hem uit het Spaansch vertaald in druk uitgekomen, en anderdeels blijkt mij uit de Generaliteits notulen, dat hij in 1610 eene nieuwe *redactie* van het *Itinerario* (3) voor de pers gereed had, en daarbij, dat hij, gerugsteund op zijne verdiensten, Hunne Hoog Moog., doch zonder gevolg, om een jaarlijksch inkomen verzocht. (4)

Onzeker zegt voorts de Heer LAUTS te zijn gebleven omtrent den grond, waarop Prof. MOLL *de beschrijvinge van de gantsche kust van Guinea etc.*, hebbe kunnen zeggen door PALUDANUS uit het Portugeesch te zijn vertaald, alsmede omtrent dien, waarop Prof. MOLL, de

---

de staten mede ontfangen en gesien hebbende, het boek en de beschrijvinghe bij hem gedaen en uitgegeven aengaande de tweede vaart (!) gedaen noordomme door het *Waygat*, met de kaarten daartoe dienende, hebben dezelven daer voren tot een vereeringe toegevoegt de somma van 100 ponden van veertig groten."

(1) II. pag. 234.

(2) *Missive van den Coninck van* Spangien *etc. aen etc.* LERMA *etc. aengaende etc.* de MORISCOS *etc.*, 11 *Sept.* 1609. *Uit den Spaenschen enz., door* J. H. VAN LINSCHOTEN. Enkhuysen, JA. LENAERTSZ. MEYN, *etc. op de nieuwe straet int'* vergulden Schrijfboek, 1609, 4°.

(3) Bij de eerste uitgave van hetzelve ontving hij voor de dedicatie van 's lands Algemeene Staten een vereering van 300 gulden. *Resol. der Staten Generaal*, 5 Maart 1597.

(4) » Is JAN HUYGEN VAN LINSCHOTEN geaccordeert Octroy voor 12 Jaren, alleen te mogen doen drucken ende uijtgeven seker bouck, tracterende van zijne reijse in *Oostindie* ende gelegentheijt van de landen aldaer, ende had deselve ende custen daaromtrent zijn streckende ende lij de Portugesen bevaren ende gefrequenteert wordende gelijck oock van daer mede de *Westindien*, *Brasilien* etc., bij hem hier te voren uijtgegeven ende van nieuws gerevideert, daerbij gevoegt wesende de beschrijvinge van bij noorden om, door *Waygats*, verbiedende etc. Het jaerlicx pensioen, versocht bij den VOORSZ. JAN HUYGEN VAN LINSCHOTEN, is afgeslagen." *Resolutien der Staten-Generaal*, 1610, Julij 30.

vertaling van het werk van JOS. ACOSTA aan dien zelfden PALUDANUS hebbe kunnen toekennen. Eene korte aanteekening nopens dit laatste werk, waarvan een exemplaar, uit de Bibliotheek der Academie alhier, voor mij ligt, zal hier omtrent, zoo mij voorkomt, eenige opheldering geven. De titel van het boek is in 't kort deze:

Historye naturael ende morael van de Westersche Indien etc. Ghecomponeert door JOSEPHUM DE ACOSTA, *der Jesuitsche orden. Ende nu eerstmael uyt den Spaenschen in onser Nederduytsche tale overgheset door* JAN HUYGHEN VAN LINSCHOTEN. *Tot* Enchuysen, *bij* JACOB LENAERTSZ MEYEN, *boeckvercooper, wonende op den hoeck van de kerckbrugghe* in 't Schrijfboek, *Anno* 1598. 8°.

Het blijkt, dat Prof. MOLL dit boek niet kan gekend hebben, hij zou zich anders ten aanzien van den vertaler niet hebben kunnen vergissen.

In de opdragt van JAN HUYGEN aan de regering van Enchuysen; gedagteekend van daar den 1e Maij 1598, (1) leest men onder anderen: »Hoewel ick, achtbare seer wijse Heeren, geerne beken, mij seer aangenaem te sijn, te verstaen het verhael, 't welcke wij van de *Oost-indische* landen en de vaert, hebben tvoorleden jaer uijt den druck laten gaen, niet alleen wel getrocken, maer (dat mij noch veel heuchlijcker gheweest is om te hooren) door de naevolgende ervarentheijt bevonden te sijn met de waerheijt over een te dragen, niet min verseckert van de beschrijvinghe van gantsch *West-indien*, die wij, door hulpe des Hoogh-geleerden Doctoris PALUDANI, daarbij ghevoeght hebben; soo heb ik mij nochtans, in 't mijne selfs soo niet connen vernoeghen, als wel, in de teghenwoordighe verclaringhe, van de naest geseijde landen....." Voegt

(1) »PIETER CORNELISZ. KEYSER, schout, WILLEM CORNELISZ. DE JONGHE, MEYNERT SYMONSZ. SEMEINS, burghermeesteren, mitsgaders de Vroetschappe ende regeerders der vermaerde coop- ende zeestadt *Enchuysen*."

PERPUSTAKAAN NASIONAL

men hierbij, dat in den oorspronkelijken tekst van het *Itinerario*, de beschrijving van *Guinea* alleen 16 bladzijden beslaat, terwijl die van *Amerika*, in 't lange, (zoo als op den tijtel gezegd is) de volgende 66 pagina's inneemt, dan blijkt hieruit genoegzaam, hoe men de woorden van Prof. MOLL, door den Heer LAUTS, pag. 28, aant. III, te verstaan hebbe, zonder evenwel te weten, op welk gezag hij die woorden ter neder stelde.

» Ick hebbe altoos," zegt VAN LINSCHOTEN daarin elders, » sulcke lust ende vernoeghen daar in gevonden, dat ick naauwelijcks soude connen segghen, of mij voor het eerste heughelijker zij geweest, het over ende weer over te lesen, dan namaels het over te setten in onse sprake, daer ick, Godt zij gheloofd, wel tijdt toe gehadt hebbe, ende sonderlingh zijnde op de reijse om 't ondersoecken de engte van *Nassau*, daer U. E. ende mijn Heere D. MAELSON, voortijdts van Hoogloffelijcker ghedachtenisse, nu van sijn Excellencie als een ghetrouwen Achates, raet ordinaris, mij haer goetgunstigheijt in hebben bewesen, welcke oorsake mij nu wel behoorde alleen ghenoechsaem te sijn, om mijn Erutf. ende Eers. Heeren, hierin met ghehoorsame eerbiedigheijt te erkennen, naedemael mij noch deze weldaet ende veel min de eer, gunst ende voordeel, die mij oock naederhant haer Eersaemheden meerder ende grooter bewesen hebben, ende ik noch daghelijcks in een eerlijcke staet bij haer gheniete, anders onmoghelijck zijn te verschuldighen, dan met mijn ghetrouwen dienst ende danckbaerlijck naedencken, twelcke of schoon ick niet dadelijck sal connen ofte moghen naecomen, verhope doch onder U E. goedertierenheijt danckbaerlijck te doen blijcken, met hulpe dés Heeren, dat het mij aen de goede wille geensins gebroken sal hebben. . . . ."

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Bijlage I.

Instructie voor BRANDT ISBRANDSZ. van *Enkhuisen*, waarna hij als Opperstierman van het schip *de Hoop* hem sal hebben te reguleren, omme de reise benoorden *Rusland*, *Moscovien* en *Tartarien* na het koningrijk van *China* en *Japan* te ondersoecken ende te vinden, benevens de andere scheepen en jagten daartoe gedestineert.

In den eersten sal den voors. BRANDT ISBRANDSZ. Opperstuurman op het schip genaamt *de Hoop*, het volkoomen commendement hebben, en goede ordre houden over spijs en drank, deselve ten meesten oorbaar gebruikende; ende daar benevens goede discipline houden over alle het scheepsvolk, agtervolgende den articulbrief daarop gemaakt.

II.

En dat de voorsz. BRAND ISBRANDSZ. met het voors. Schip en Bootsvolk den 24 Junij hen gereed vinden in het *Maarsdiep*, om van daar met de twee andere groote Scheepen ende drie Jagten, tot de voorsz. voyage gedestineert de voorgenoomen reise te vorderen, soo haast als het doenlijk en moogelijk sal weesen.

III.

Ende sal CORNELIS CORNELISZ. van *Enkhuisen* over deese scheepen en jagten hebben de superintendentie, in het geene dat tot vorderinge van deese voorschreeve voyage of reise zal strekken en ook in alle occurentiën, als het van noode weesen sal, vermoogen door den opgesteecken teijken te insinueeren en aan boord te doen koomen uit elk schip en jagt den opperstierman of dengeenen, die den opperstierman in sijn plaetse sal senden, hem de Navigatie best verstaende; en sal CORNELIS CORNELISZ. de voorgevallen saaken voordraagen, en sullen alsdan daarop adviseeren en resolveeren, als sij lieden tot vorderinge van de reise en dienst van de gemeene saake bevinden sullen te vereisschen; ende sal CORNELIS CORNELISZ. als superintendent de stemmen collecteeren, ende wat bij de meeste stemmen goed ge-

PERPUSTAKAAN NASIONAL

vonden word, sal agtervolgt en nagekoomen worden, waar ook pertinent notitie sal gehouden worden bij CORNELIS CORNELISZ. en andere, dien het believen sal.

IV.

En of het gebeurde, dat geduurende deese voorschreeve reise den Superintendent quame te overlijden, sal bij de vijf resteerende Opperstuurluiden in sulken geval een ander van de opperstuurluiden, daartoe best gequalificeert, met gemeen advis, en bij de meeste stemmen in sijn plaats gekooren, gesteld ende gecommitteert worden, die gelijke last en authoriteit sal hebben, als den overleeden superintendent gehadt heeft.

V.

En sullen de voorz. drie scheepen en jagten hen bij den anderen houden, en of het gebeurde (het welk God verhoede), dat deese scheepen en jagten door storm of onweer, of ook door langdurige mist of ijsgang of andersints van den anderen dwaalden of eenig ongeluk overquam, sulks dat sij niet weeder bij den anderen konden koomen, dat in sulken gevalle een ieder van de andere scheepen en jagten evenwel haare voorschreeve reise sal vorderen, sonder dat de een door de andere in de voorsz. voyage geempecheert of verhindert sal moogen worden; welverstaende, dat de voorschreeve scheepen en jagten aen de westzijde van de straat van *Nassauwen* in manieren voorschreeven van den anderen versteeken zijnde, gehouden sullen weesen malkanderen agt daagen in de straat van *Nassauw* te verwagten, en daar na, de wind goed hebbende, sullen haar reise moogen vorderen, mits stellende aldaar aen de Kruishoek ende Afgodenhoek een teeken, waaraan de andere agtergebleven scheepen of jagten sullen konnen weeten, dat se gepasseert sijn; ende sullen tot dien einde op den Kruishoek ende Afgodshoek een sparre stellen, en daar aan hangen een blikken doosken, daarin beslooten sal weesen een brief, inhoudende, dat de andere scheepen gepasseert zijn, met aanteekeninge van den dag, dat sij in de voorsz. straat gearriveert sijn, ende den dag, dat se daer t seil gegaan sijn; van gelijken word verstaen, dat de agtergebleeven scheepen aan de oostzijde van de straat van *Nassauw* sullen verwagten den tijd van vijftien daagen op de zee, of voor de haven van *Quinzay*.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

VI.

Ende gepasseert sijnde de straat van *Nassauw*, sullen bij alle moogelijke en doenlijke middelen arbeiden, omme te winnen de Caap van *Cabin*, en de geleegentheit des tijds hebbende, wel letten, of daar omtrent ook eenige bequame haavenen of rheeden souden moogen weesen, om scheepen te bergen voor storm en ijsgang, ende sal den voorn. BRANDT ISBRANDSZ. sijn cours neemen Oost N. O. of N. O. t. O. aan, op de *Noordcaap* van *Tartaryen*, of andersints de voorschreeve Caap beseilen, als hij sal vinden dienstig en doenlijk te weesen; en met Godes hulp de voorsz. Caap van *Tabin* gepasseert sijnde, sal de voors. Stierman de reise vorderen, tot dat hij sijn cours suidwaarts aan sal neemen, en zeilen eerst na *Quintzay* en bij alle middelen arbeiden, om aldaar te moogen havenen, en verstaan; of men aldaar souden moogen trafficqueeren uit deese landen, ende wat koopmenschappen aldaar aangenaam sijn, en voor retour herwaarts sullen weeten te bekoomen; en hij alsoo verre hij *Quintsay* niet konde bekoomen, nogte aldaar negotieeren, sal hij voorts zuidwaarts aan seilen, en agtervolgende deselve kust, ende costoleerende de landen van *China*, sal alle neerstigheid doen, om eenige bequame plaatsen, havenen of rheeden aldaar te vinden, dienende principalick tot commoditeit van de trafficq en koophandel, en tot versekertheit van de scheepen; ende of het gebeurde, dat de scheepen het promontorium *Tabyn*, niet en konde passeeren, hetzij door ijsgang, of andersints, dat de zee derwaarts strekkende, niet navigabel bevonden mogte werden, sal alsdan (sijn uiterste best gedaan hebbende, om te passeeren), hem wederom na deese landen begeeven, sonder andere havenen, tusschen de *Waygat* of straat van *Nassauw*, ende het promontorium *Tabin* te soecken; ten waere den tijd sulks verliep, dat hem niet moogelijk soude weesen de voorschreeve *Waygat* of straat van *Nassauw* voor de aanstaande vorst te repasseeren; in welken geval hij op de voorschreeve zee de bequaamste ende seekerste havenen sal besoecken, die tot sijn versekertheit, en tot vorderinge van de trafficq dienstelijckst weesen sal, stellende altijd goede ordre, dat het schip en goederen in goede versekertheit voor alle swarigheden mogen bewaart blijven, teegens dien tijd dat hij sal konnen weederkoomen, als hij met de eerste geleegentheit gehouden sal weesen te doen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

VII.

Voor de haven van *Quintzay* gearriveert sijnde, sullen de scheepen ende jagten op de rhee aan het anker houden leggen, en sorg dragen, dat se niet verrast en worden; en is noodig bevonden, dat de opper- en onderstuurluiden gestadelijk te scheep sullen blijven, ende besorgen, dat ter scheep wagt bij dage en bij nagt gehouden worden, dat ook alle het scheepsvolk sal te scheep blijven ende goede wagten houden, agtervolgende den articulbrief, en sal niemand aan land moeten gaan, dan de principale commiesen, JAN HUYGEN, FRANCOIS DE LA DALE en Mr. CHRISSTOFFEL SPINLER, SLAVOEN, als tolk, de commisen van de koopluiden, de passagiers en degeene, die tot dienst van de principale commisen sullen staan, en sullen met den roeijjagt aan land gebragt worden, ende sal de SLAVOEN eerst aan land geset worden, om alle geleegentheid te verneemen en de saake wat te prepareeren; ende daerna sullen de principale commisen, geaccompagneert na behooren, en ook met eenige passagiers aan land koomen ende teegens de gouverneurs of andere officiers aldaar na voorgaande eerbiedinge verklaaren, de oorsaak van de komst in die landen, met aanbiedinge van alle vriendschap ende onderlinge alliantie en handelinge van commercien; en van het scheepsvolk en sal niemand aan land moogen gaan, ten zij eerst kennelijk zij, dat men aldaar vrij mag koomen, en alsdan niet meer als vier, vijf of ses ten hoogsten, tot discretie van den opperstierman, stellende ordre, dat sij hen modestelijk en eerlijk te lande draagen.

VIII.

En sullen de voorsz. scheepen in het heenvaren en in het wederkeeren, soo te water als te lande, niemand moogen beschaadigen al waar het schoon openbare vijanden, eerst aangetast of aangevogten sijnde, sullen haar manlijk verweeren, en alsdan haar best doen.

IX.

Den voorsz. Stierman sal meede aandoen de Noordkust van *Japan*; ende ondersoeken de geleegentheid van de eilanden daar omtrent geleegen, mitsgaders, wat bequame havenen en rheeden daar souden moogen weesen, ten fine als vooren; ende sal voorts inquireeren van den staat, qualiteijt en jeegenwoordige geleegentheit van den lande van *Japan*, ook letten, of sij met een of twee van

de jagten of scheepen eenige naastgeleegen havenen van *America* soo tijdelijk sullen kunnen besoeken, dat door het selve besoek haar wederkomst toegens den bestemden tijd niet sal worden belet.

X.

En sal den voorsz. BRANDT ISBRANDSZ. scherpelijk letten op de forme, gesteltenisse ende geleegentheit van alle deese landen, en ernstelijk peilen de hoogte van de *Noordkaap* van *Tartarien*, en voorts van alle de voorsz. landen, mitsgaders ondersoeken met het dieploot de gestaltenisse van de diepte en gronden, ook letten op de vlakten en steilten van de stranden aldaar, met alle verdere circumstantien daartoe dienende.

XI.

Sal de voorsz. BRANDT ISBRANDSZ. onder anderen bijsonder letten wat eilanden op deese voorschreeve vaart geleegen sijn, ende waer, en wel distinctelijk aanteekenen hare situatie ende hoogte van dien, de commoditeiten van de havenen en rheeden derselve, om de scheepen van alle incommoditeiten, ongemak en periculen te bevrijden, en bij wat volk deselve bewoont worden, en voorts daarvan alle verdere kennisse neemen, sulks als hij noodig en dienstig sal bevinden.

XII.

Van gelijken sal de voorschreeve BRANDT ISBRANDSZ. agt nemen op de stroomen en de getijden van deese geheele passagie, soo bij westen als bij oosten, den straat van *Nassauw*, en wel distinctelijk aanteekenen, op wat plaatse ebbe en vloet gaat, en hoe hoog het daar op vloet, en hoe lange de ebbe en vloet op alle deese plaatsen gaat, en boovendien ondersoeken de natuure en qualiteit van den watere aldaar, te weeten of deselve saut of soet of brak sijn. Van gelijken hoe de winden veranderen, en sal van alles pertinente notitie houden.

XIII.

Alle hetgeene voorschreeve is, met Godes hulp volbragt, en van alles pertinente notitie gehouden, ende alle aanteekeninge schriftelijk gedaan sijnde, en de voorschreeve rijken, havenen en steden successivelijk als booven besogt hebbende, sal hem begeeven op de weederkomst, soo tijdelijk als hij in Julio, Augusti of September 1596, de straat van *Nassauw* weeder sal moogen repasseeren, insge-

PERPUSTAKAAN NASIONAL

lijks wel scherpelijk lettende op de streckinge en gedaante van alle de landen, ende de hoogte derselver, mitsgaders de diepte en gronden, ende van gelijken de droogten, klippen, sanden, en riften, met alle hetgeen daaraaan is dependerende.

XIV.

En sullen ook in het wederkeeren twee van de voorschreeve drie jagten, die met de meeste advisen van de voorschreeve opperstierluiden van de voornoemde scheepen en jagten daartoe verkooren en verwilligt sullen worden, haare reise te nemen bij noorden om *Nova Sembla*, om te ondersoecken of de passagie bij noorden om *Nova Sembla* vrij en navigabel is, als bij veele gesustineert word, ende sullen tot dien einde deselve jagten haare reise herwaarts aan soo veel te vroeger en eerder mogen vorderen als de opperstuurluiden van de voorschreeve scheepen en jagten met gemeen advis sullen goed en raadsaam bevinden, en tot de voorschreeve passagie meest doenlijk, om ook namaals bij faute van de passagie bij noorden booven om *Nova Sembla* weeder te moogen keeren, en als dan haaren cours neemen na de straat van *Nassauw*, en soo voorts herwaarts aan koomen; en soo de reise bij Noorden booven om *Nova Sembla* wel succedeert en gelukt, sullen de Heeren Staaten Generaal met advis van sijn Excellencie, het volk van de voorsz. twee jagten soo eerlijk recompenseren, dat se reedenen sullen hebben deselve hooglijk te bedanken.

XV.

Voorts sal de voorschreeve BRANDT ISBRANDSZ, en van gelijken zijn onderstuurman of schipper, pertinent journaal houden van alle de coursen geduurende deese voyagie, beginnende van de Noordcaap af ter tijt toe, dat de Schepen aldaar wederom, door Gods genade, gekoomen sullen weezen, ende sal 't allen tijden en plaatze, desdoenlijk zijnde, de hoogte afmeeten, geduurende de voorz. reise, als voorsz. is, en daar mede goede notitie houden ende voorts van alles een pertinent verbaal maken na behooren, om de Heeren Staaten overgelevert te worden.

XVI.

Ende ten einde een iegelijk veroorsaakt sal weesen zijn uiterste devoir te doen, sal den voors. BRANDT ISBRANDSZ. voor al zijn beloofde penninghen betaalt worden, en de saake wel gelukkende, en de

reise, door Godes hulp, volbragt ende wederom hier te lande gekoomen zijnde, sal den voorsz. BRANDT ISBRANDSZ. nog daarenboven eerlijck gerecompenseert worden, mitsgaders zijn scheepsvolk, na de neerstigheit, die een iegelijk in het volbrengen van het geene voorsz. is, gedaan en gemereteert sal hebben.

XVII.

En sal den voorsz. BRANDT ISBRANDSZ., van de reise weederom gekoomen zijnde, hem vervoegen met zijn schip en scheepsvolk ter plaatse, daar hij toegerust is, ende hem terstond addresseeren aan de gecommitteerde raaden ter admiraliteyt tot *Enchuyzen* resideerende, die hem sullen verklaaren, waarna hij hem sal hebben te reguleeren; houdende middelertijd zijn volk in scheepsboord, zonder te vooren om eenige oorsaaken iemand van henluiden van het land aan boord te laaten koomen.

Aldus gedaan, beslooten en gearresteert in de Vergaderinge van de Heeren generale Staaten van de Vereenigde Nederlanden in 's Gravenhage, den 16 Junij 1595.

Geteekent: CORNELIS CORNELISZ.
tot *Middelburg*.

WILLEM BARENTSZ.
tot *Amsterdam*.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Bijlage II.

Ordonnantie en Articulbrief bij sijne Excellencie als admiraal generaal der geunieerde Nederlandsche provincien gemaakt en gearresteert, waarna alle het scheepsvolk soo wel officieluiden, als bootsgesellen en passagiers in dienst van den lande aangenoomen en toegelaaten op het schip genaamt . . . . . bij de gecommitteerde raaden van de Admiraliteit tot . . . . . , resideerende, toegerust, hen in haren dienst en reise bij Noorden *Rusland*, *Moscovien* ende *Tartarien* na het Koningrijk van *China* en *Japan* gedestineert, sullen hebben te reguleeren.

I.

In den eersten sal het voorsz. scheepsvolk God Almagtig in allen haren handel voor oogen hebben en sijn H. Woord (als het verkondigt en voorgelesen word) met aandagt aanhooren.

II.

Item, niemand van het voorsz. scheepsvolk sal de naame des Heeren sijnes Gods te vergeefs gebruiken, of ligtvaardig sweeren, op poene van aan de mast gebrist of geleerst te worden, en een dubbelde stuiver te verbeuren voor den armen.

III.

En sal het scheepsvolk den opperstuurman als capitein, en door sijn absentie, siekte of andersints . . . . als schipper, in alles, wes hij uit onsen name gebieden sal, sonder wederseggen, obedieeren en volkoomelijk gehoorsamen, en sal geduurende deese voorgenomen reisen t' allen plaatsen, en op sulken oorten goedwillig en sonder knorren bereid laaten vinden te vaaren als den voorschreven opperstuurman hem sal ordonneeren ende gebieden, volgends de instructie hem bij ons gegeven, op poene van als rebellen aen den lijve gestraft te worden, of andersints na eisch en gelegentheit der saake.

IV.

Den provoost sal hem in sijn officie behoorlijk draagen en quyten, ten einde het inhoude van deesen onsen articulbrief mag onderhouden en agtervolgt worden na behooren.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

V.

Ende opdat met goede ordre over het voorsz. scheepsvolk regt en justitie geadministreert mag worden, sal den opper en onderstuurman, commis en officieluiden, hebben de judicature van alle saaken, die geduurende deese voorgenomen reise sullen moogen voorvallen, volgende deese ordonnantie en articulbrief.

VI.

Ende tot vorderinge van der justitie sal bij den opperstuurman t' allen tijde (des noods zijnde) de bank gespannen worden, den welken, mitsgaders den onderstuurman, commis en officieluiden, eerstelijk hen wel regtelijk sullen informeeren op de geleegentheit van de voorgevallen saaken en na rijpe deliberatie sententieren, soo sijluiden in regt, reeden ende goede conscientie in conformité van deesen onsen articulbrief bevinden sullen te behooren.

VII.

En sal de voorschreeve sententie bij den Provoost dadelijk geëxecuteert worden, en soo iemand bevonden worde hem hier tegens in eeniger manieren te opposeeren of rebel te stellen, sal verbeuren alle sijn maandgeld, ende daarenbooven gestraft worden na geleegentheijd der saaken.

VIII.

Item, soo wie den Provoost in het executeeren van sijn officie eenig hinder of letsel doet, en des versogt zijnde, niet alle hulp en bijstand bewijst, sal als een rebel en weederspannig teegen ons, ende als een muijtmaker gestraft worden.

IX.

Item, wie hem op deese reise besteed en geld ontfangen heeft, en daar na uit den dienst scheijt of weg loopt, sonder afscheid van den opper- of onderstuurman, ende ook sonder pasport, sal sonder eenige genade met de galge gestraft worden.

X.

Item, niemand en sal hem onderwinden op deese voorgenoomen reise met de boot of roeijjagt van scheepsboord te vaaren, om eenig land of scheepen te bekennen, of ook om eenige andere oorsaaken, dan met expres consent en bevel van den opperstuurman en commis, op poene van aan den lijve gestraft te worden.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

XI.

En sal niemand van het scheepvolk in eenige haven of op de Rhee leggen, sonder expres bevel en verlof van den opper- of onderstuurman, of van den commis, op lijfstraffe, insgelijks en sal niemand aan land moogen vernagten of ook in andere scheepen, dan met het voorsz. consent, op arbitrale correctie.

XII.

Item, wie eenige muterije stigt binnen scheepsboort, sal aan lijf en leeven gestraft worden, na geleegentheit der saaken.

XIII.

Item, niemand sal moogen den anderen injurieeren, schelden of ongelijken, met woorden of werken, en indien iemand sulks deede of aanseide, en hem niet overtuigde nog bewijsen en konde met waaragtige getuigen, zal alsdan deselve gestraft worden achtervolgende de injurie, daar meede hij den anderen gescholden heeft, het zij met de koorde of rheede of anders, gelijkerwijs alsdan bij den opperstuurman en scheepsraad na geleegentheit der saaken bevonden sal worden.

XIV.

Item, wie den anderen slaat met een vuijst of platte hand, of holt, sal in den ijser geslaagen worden, en daar sitten te waater ende te brood soo lange als den opperstuurman met den scheepsraad goeddunken sal, en ook na geleegentheijt gestraft worden, ende daarenboven betaalen den Provoost sijn sluitgeld, is het een officieman, twaalf stuivers, en is het een bootsman, ses stuijvers.

XV.

Ende sal niemand de gevangenen in de ijsers sittende eenige assistentie moogen doen, of eenige kost of drank of andere dingen handreiken of toestecken, op de verbeurte selfs in de ijsers gesteld te worden agt daagen lank te waater en te brood.

XVI.

Item, wie sijn mes trekt binnen scheepsboord op een ander, en nogtans niemand en wond, sal in de ijsers geslaagen worden, en voor de eerste reis met driemaal van de Rhee geworpen te worden en voor de tweede reise onder de Kiel door getoogen te worden.

XVII.

Ende wie den anderen quest of wond binnen scheepsboord, of ook

aan land geduurende deese voorgenomen reise, sal sonder genade in de ijsers geslaagen worden, en daarna met een opsteecker door sijn hand aan de mast gestelt, en daar soo lang staan, dat hij sijn hand selfs aftrekt, en daar benevens sijn maandgelden verbeuren, te appliceren de eene helft voor den armen en de ander helft voor de gemeene saake.

XVIII.

Item, wie den anderen van leevenden lijve ter dood brengt binnen scheepsboord, sal sonder vertrek de leevende met de doode rugge aan rugge gebonden en op staande voet in zee geworpen worden.

XIX.

Item, wie binnen scheepsboord den andren ontsteelt eenig goed waardig sijnde vijf grooten vlaems, sal het selve voor de eerste reise viervoud dubbelt wedergeven en betaalen, ende soo hij bevonden word sulks meer te doen, sal met de koorde aan lijf en leeven gestraft worden of andersints na geleegentheit der saaken.

XX.

Item, den bottelier, kok, of andere, wie die zijn, en sullen geen victuaille, kost of drank, of iets anders tot het voorschreeve schip behoorende daar uit moogen draagen, verkoopen, mangelen of andersints vervreemden, op poene van de galge.

XXI.

Item, niemand sal hem vervorderen jeegens den bottelier of kok te misdoen met woorden of werken, insgelijks sal niemand na de maaltijd spijs of drank eisschen, of in de bottelerie, coocken, combuijs of broodkamer koomen sonder consent en oorlof, op verbeurte in de ijsers geslagen en te water en te brood gesteld te worden; en soo verre iemand den voorschreven bottelier of kok misdoet met slaen of stooten, sal dezelve alsdan bij den opperstuurman ende scheepsraad gestraft worden na geleegentheit der saaken.

XXII.

Item, wie eenige kost, drank over boord werpt of giet, sal aan den lijve gestraft worde tot discretie aan den scheepsraad; ende soo verre die niet eetbaar of drinkbaar is, soo sal hij gehouden weesen hetselve te toonen aan den opperstuurman, ende den scheepsraad, die alsdan daarop reguard sullen neemen na behooren.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

XXIII.

Item, soo wie soo veel dranks binnen scheepsboord stort, dat hij met de hand of voet niet bedekken kan, sal voor de mast geset en gebrist worden.

XXIV.

Ende sal het scheepsvolk geduurende deese voyage hen contenteeren en te vreeden moeten weesen met de ordre, die den opperstuurman met den scheepsraad in het schaffen van spijs en drank na de geleegentheit des tijds sullen noodig bevinden, en sal alle het scheepsvolk daar meede hen moeten te vreeden houden, op verbeurte van alle verloopen maandgelden.

XXV.

Item, wie sijn wagt, daar hij gesteld is, soo bij dage als bij nagte, als het behoort, niet waar en neemt, of iemand aan boord laat koomen sonder kennisse en consent van den opperstuurman en scheepsraad, of ook wie op de schaarwake komt buiten sijn wagte, ende op de wagt komt na bestelder wagte, daar hij niet bescheiden is, buiten consent van de bevels luiden, of wie op de wagt slaapende bevonden word, sal bij den opperstuurman ende scheepsraad gestraft worden na de verdiensten ende geleegentheit der saaken.

XXVI.

Item, niemand sal hem vervorderen na besetter wagt, eenig rumoer te maaken, of in sijn slaapkamer of coije eenig bernende ligt bij hem te hebben, of met ligt of sonder ligt binnen scheepsboord te gaan bij avond of bij nagt, op poene van gekielt of anders gestraft te worden na geleegentheit der saaken.

XXVII.

Item, niemand sal hem vervorderen, de artillerije met den aancleve van dien, dan alleenlijck de officieren van de ammunitien van oorlog, namentlijk den constabel ende bosschieters, elks na sijn officie, ende sal niemand in de kruitkaamer, dan die het bevoolen is, moogen gaan, sonder consent; insgelijks sal niemand hem onderwinden het geschut af te schieten, dan alleen de voorsz. officiers, op lijfstraffe, ten waare bij consent en wille van den opperstuurman.

XXVIII.

Item, niemand sal hem vervorderen eenige roer of musquettes los

PERPUSTAKAAN NASIONAL

te schieten binnen scheepsboord ofte in vreemde landen, dan door bevel van den opperstuurman, op poene van gekielt te worden, of andersints na geleegentheit der saaken gecorrigeert te worden.

XXIX.

Item, en sal de constabel of busschieter, of andere wie hij zij, geen pulver of buskruit, of andere munitien van oorlog, het zij veel ofte luttel mogen versteecken nogte buiten scheepsboord draagen, ofte doen draagen in vlesschen, hoornen, maaten, tonnen ofte anders, op poene van de galge, ende als een openbaaren dief gestraft te worden.

XXX.

De constabel en busschieters sullen gehouden sijn quartieren te waaken gelijk de bootsgesellen, en voorts cordeelschooten ende smijten, waar te neemen ende regeeren, op poene van gestraft te worden na geleegentheit van saaken.

XXXI.

Item, niemand sal vermoogen in sijn kooij te hebben eenig hooij of stroo, dan in de bultsak, en niemand sal eenige kooije ofte slaapplaats moogen inneemen, dan met consent van den opperstuurman; ende of iemand eenige sonder consent van den opperstuurman hadde ingenoomen, sal deselve ruimen tot vermaninge van den opperstuurman, op poene van voor de mast gebrist te worden.

XXXII.

Item, alle officie luiden ende bootsgesellen sullen gehouden weesen het geweer, daar een ieder op geset is, schoon en klaar te houden; item, ook alle scheeps gereedschappen, opdat men in tijd des noods alle dingen veerdig mag vinden; bovendien sal niemand eenige instrumenten moogen verleggen, verwerpen ofte versteecken, dienende voor de timmerlieden, stuurlieden, chirurgijns, busschieters ofte koks, op poene van gebrist te worden voor de mast.

XXXIII.

Item, wie bevonden word eenige kisten, vaaten, koffers of pakken opgeslaagen te hebben, sonder consent en bevel van den opperstuurman of commis, sal als een openbaaren dief aan lijf en goed gestraft worden, en sijn maandgelden verbeurt, tot profijte als vooren.

XXXIV.

Item niemand sal vermoogen andere kisten of tonnen in de scheepen te brengen, dan des noodig ende bequaam zijn, om sijn gereedschap en kleederen in te leggen, uitgesondert instrumenten dienstig op de reijse.

XXXV.

En of het gebeurde, dat iemand van de opper of onderstuurlieden quaamen te overleyden, voor ende aleer de voorgenomen reyse volbragt ware, sal in sulken gevalle al soodanig ander opper- of onderstuurman in zijn plaats gesteld worden, als bij den scheepsraad en gemeene officie luiden daartoe gehooren en gecommitteert sal worden, met gelijke last en authoriteit als de overleeden opper- en onderstuurman gehad heeft, blijvende den eed vast en onverbreekelijk, tot dat de voorgenomen reise, met Godes hulpe, volbragt sal weesen.

XXXVI.

Item, of de scheepen quaamen van den anderen te verstroijen, het zij door tempeest of groote mist of andersints quaamen te pereliteeren of te ook eene van deselve quaame iet te ontbreeken, het zij volk, proviande, ankers, touwen ofte iet anders, daarmeede het zelve schip mogt behouden worden, sullen alle moogelijk neerstigheid doen, om weederom bij den anderen te koomen ende malkanderen bijsetten en helpen, met alles dat eenigsints doenlijk en moogelijk weesen sal; ingsgelijks malcanderen teegens alle vijanden assisteeren en bijstaan, alles op lijfstraf ende verbeurte van de maandgelden, te appliceeren als vooren.

XXXVII.

Item, alsoo het dobbelen en speelen veel questien, kyvagien en onrust, ja dikwils ongeluk is causerende en medebrengende, sal daaromme niemand binnen scheepsboord eenige dobbelsteenen, kaartspeelen of andere instrumenten daartoe dienende, moogen gebruiken, sonder consent van den opperstuurman en den scheepsraad, op poene van gebrist en geleerst te worden.

XXXVIII.

Item, sullen ook alle bootsgesellen gehouden weesen, alle maanddagen een loegenaar te maaken, ofte gestraft te worden na de gelegentheid der saaken, die daar de oorsaak van is.

XXXIX.

Ende opdat door de stank geen siekten en ontsteecken, sullen de quartieren 's morgens de scheepen reinigen en wassen, buiten en binnen en niemand sal moogen zijn gevoeg doen nog wateren binnen den scheepe dan ter plaatse, die daartoe geordonneert zijn: ook sal niemand zijn kleederen natgemaakt hebbende, dezelve sonder die uit te trappen en wel te droogen in het schip moogen werpen, op poene van gebrist ofte andersints na geleegentheid der saaken gestraft te worden.

XL.

En indien op de voorsz. reise bij den opperstuurman en scheepsraad bevonden soude moogen nog eenige articulen noodig dienende tot welvaart en vorderinge van deese voyagie, sullen dezelve met gemeen advis moogen stellen ende ordonnereeren ende dezelve articulen aangenomen ende onderhouden worden, gelijkerwijs deese tegenwoordige bij ons gemaakt gearresteerd en de beslooten.

XLI.

Voorts sal een iegelijk gehouden weesen sijn officie wel en getrouwelijk te bedienen en daar benevens alle deeze voorsz. articulen te onderhouden ende helpen doen onderhouden, tot conservatie van de geregtigheden en welvaren van den lande, tot dienst van de gemeene saake en tot vorderinge van deeze voorsz. reise, alles op de poene en breuke hier vooren verhaalt.

XLII.

Eindelijk sal een iegelijk, van wat staat of qualiteijt hij soude moogen weesen, die in dienst van den lande op het voorsz. Schip aangenomen ofte ontfangen is, belooven en sweeren de Heeren generale Staaten der vereenigde Nederlandsche provincien, gehouw en getrouw te weesen en zijn Excellentie als admiraal generaal der selver provincien in alles volkoomentlijk te obedieeren en te gehoorsaamen en sijn commandementen en beveelen getrouwelijk sonder eenig wederseggen na te koomen, en deese voorsz. articulen in haerluider forme en na inhoud derselver te agtervolgen en te onderhouden en helpen doen agtervolgen en onderhouden, als na behooren.

Aldus gedaan, beslooten en gearresteert bij zijn Excellencie in den Hage, den 13 Junij 1595.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Bijlage III.

Instructie particulier voor HENDERICK HARTMAN, schipper of opperstierman van een jagt toegerust bij het collegie van de admiraliteijt tot *Rotterdam*, tot de voyage door de vaygat of straete van *Nassau*.

I.

Sult U in de voorsz. reijse houden bij de andere Scheepen en jagten, en de reijse vorderen volgende de instructie en last den andere opper- stuurluiden gegeeven, daarvan copie u benevens gegeven word, welke instructie gij ook nakoomen sult, soo vele u aangaat.

II.

Sult zeijlen met de voorsz. scheepen voorbij de caap van *Tartarien* en twee daagen deselve gepasseert en u cours zuidelijk gegaan hebbende, sult U verlof bij geschrifte nemen van den superintendent deeser vloot, en u in diligentie weeder door de vaygats ofte straate van *Nassau* tranporteeren na deese landen, ter plaatse daar gij toegerust en uitgezeilt zijt, u addresserende aan de heeren van de admiraliteit aldaar, en voorts volgende in reguard van u volk t' scheeps te houden, en niet aan land te laaten gaan, of andre t' scheep te laaten komen de voorsz. instructie.

III.

Maar indien den tijd soo verre verloopen soude weesen, als gij de caap van *Tartarien* gepasseert sult weesen, dat u niet doenlijk zoude weesen de straat van *Nassau* tijdelijk voor deezen jaare en aanstaande vorst te repasseeren, sult in sulken gevalle blijven bij de andere scheepen ende jagten, die u van alle behoeften sullen voorsien en voorts u reguleeren na de voorsz. instructie, de andre opperstuurluijden gegeeven.

Aldus gedaan ende gearresteert ter vergaderinge van de Heeren Staaten generaal der Vereenigde Nederlanden, den 16 Junij 1595.

HARTMAN,
jagt toe-
dmiraliteijt
door de

Scheepen en
en last den
beneevens
soo vele u

n *Tartarien*
lijk gegaan
superinten-
vaygats ofte
plaatse daar
heeren van
van u volk
, of andre

sen, als gij
niet doenlijk
en jaare en
blijven bij de
sullen voor-
andre opper-

n de Heeren
Junij 1595.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUST

OpCARD